

ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ

Стаття присвячена проблемі впровадження в практику діяльності загальноосвітніх навчальних закладів особистісно-орієнтованих педагогічних технологій, в основі яких лежать інноваційні методи навчання. Здійснено аналіз умов, які забезпечують творчу активність учнів у навчально-виховному процесі, охарактеризовано основні інноваційні методи професійної діяльності вчителя технологій.

Обґрунтовано необхідність більш ефективного використання інноваційних методів навчання як при підготовці майбутніх вчителів технологій, так і в професійній діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: *особистісно-орієнтована педагогіка, технології, педагогічні інновації, творча діяльність, синектика, інтереси, мотиви.*

Постановка проблеми. Пріоритетним напрямом діяльності сучасної загальноосвітньої школи є впровадження в навчально-виховний процес особистісно-орієнтованих педагогічних технологій, в основі яких лежать інноваційні методи навчання.

Інновації в освіті визначаються як "інструмент перетворення" [5, с. 4] процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники та рівні досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід освітньої системи до якісно іншого, більш розвиненого стану [2]. Таким чином, у сучасній педагогіці інновація розглядається з кількох позицій: як ідея, пропозиція, розробка, що стає основою створення нових стратегій розвитку освіти; як сутнісна риса прогресивного розвитку освіти, що є вимогою часу, суспільною потребою; як нововведення, яке ще не достатньо поширене в освітній діяльності; як процес та результат упровадження нових ідей та технологій в освітню галузь з метою її прогресивного розвитку; як нове застосування відомих наукових, педагогічних, технічних, культурних знань, які забезпечують підвищення ефективності освітньої діяльності [5, с. 3].

Тобто, інновацією, за В. Кременем, є усе, що може вдосконалити якість освіти і процес її розвитку.

Освітня інновація передбачає, по-перше, наявність педагогічної ідеї, а по-друге, процес її реалізації. Тому інтегральними якостями педагогічних інновацій є: інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал та інноваційне середовище [2].

Головною ознакою інновації є те, що вона, виконуючи, за висловом В. Кременя, роль "зародка" нового стану, слугує основним механізмом формування нових технологій, моделей діяльності та поведінки, організації знань, створюючи передумови для пошуку альтернативних шляхів розвитку освіти.

Головним змістом інновації є творення нововведень, дифузія їх усередині освітньої системи, адаптація до них суб'єктів педагогічного процесу, вироблення та апробація інноваційних педагогічних підходів [5, с. 4].

Основними принципами інноваційної освіти є: більше освіти для більшості людей, навчання упродовж життя [5, с. 8]. Навчити вчитися. Засвоєння знань – не мета, а інструмент для розвитку мислення і творчих здібностей особистості, формування її компетенцій. Міжнародне визначення кваліфікаційних вимог і визнання дипломів про освіту [5].

З огляду на це використання вчителем інноваційних методів навчання забезпечить високу ефективність діяльності на формування в учнів творчого потенціалу, прагнення до самостійної творчої діяльності, вміння бачити проблеми та вирішувати їх засобами новітніх педагогічних технологій.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичним і практичним аспектам впровадження інноваційних методів навчання в практику діяльності освітніх закладів приділяли увагу такі науковці-педагоги як І. Волощук, П. Гуревич, Н. Дем'яненко, О. Коберник, В. Кремень, В. Сидоренко, Г. Терещук, Д. Тхоржевський та інші.

Саме завдяки науковим дослідженням цих та інших вчених з'явилися глибокі розробки та обґрунтування інноваційних освітніх технологій, які спрямовані на інтенсивний розвиток творчого потенціалу особистості та сприяли засвоєнню творчих способів діяльності.

Мета дослідження полягає в аналізі теоретичних і практичних основ інноваційних методів діяльності вчителів у процесі трудового навчання.

Виклад основного матеріалу. Термін "інновація" використовувався в дослідженнях Б. Гершунського, В. Гінецінського, С. Гончаренка, В. Журавльова, В. Краєвського, В. Кременя, І. Лернера, О. Скаткіна, С. Сисоєвої, В. Шубинського. В їхніх роботах висувуються проблеми теоретико-методологічного характеру, які відносяться до інновацій і творчої діяльності педагога.

Освітні інновації – новостворені чи вдосконалені технології навчання, виховання, управління, що істотно змінюють структуру і якість освітнього процесу. Педагогічні інновації є новаторським педагогічним досвідом, який формується автором або групою авторів і є об'єктом права інтелектуальної власності [3].

Інноваційна педагогічна діяльність полягає у розробці, поширенні чи застосуванні освітніх інновацій. Інноваційна освітня діяльність проводиться на рівні навчального закладу, регіональному та всеукраїнському. Вона є системним видом діяльності, спрямованим на реалізацію нововведень на основі використання і впровадження нових наукових знань, ідей та підходів [2].

Нині розроблено багато інноваційних методик (робота в малих групах, дискусії, турніри, диспути, дебати, "міні-уроки", навчання як систематичне дослідження, "синектика", ділові ігри, імітаційні ігри, ситуаційні вправи, задачі, проблеми, вправи, та ін.). Ці методики можна застосовувати як для засвоєння нового матеріалу, так і для перевірки знань учнів. Впродовж останніх десятиліть однією із загально визнаних у зарубіжній педагогіці навчальних цілей є розвиток раціонального, критичного мислення. Тому у педагогічних та психологічних працях останніх років особливу увагу приділено формуванню мислення, цілеспрямованому розвитку інтелектуальних умінь, тобто навчанню розумовим вмінням, процесам пізнавального пошуку [1, с. 42-44].

Для розвитку дослідницької, творчої, пізнавальної діяльності вчителів технологій необхідно шукати, перш за все, такі методи, які допомагали б створювати особливі умови для креативної діяльності учнів у навчальному процесі.

За цих умов вчитель прагне до усунення внутрішньої перешкоди творчим проявам; приділення уваги роботі підсвідомості; утримання від оцінювань; демонстрації учням можливості використання метафор і аналогій; застосування розумових вправ для адаптації у незнайомій обстановці; підтримання живої уяви; контролю уяви, фантазії; усунення внутрішніх перешкод для мислення; розвитку сприйняття всього навколишнього світу; розширення об'єму знань; допомоги учням бачити зміст, напрямок їх креативної діяльності.

У процесі безпосереднього обговорення, творчої дискусії та особистого включення учнів і самого вчителя повинен переважати вільний обмін думками, ідеями. Формування знань відбувається на трьох головних рівнях: вищому (основні поняття), середньому (основні ідеї або узагальнення), низькому (часткові, конкретні факти). Такий ієрархічний підхід дає змогу зробити процес формування понять неперервним.

На етапі формування понять вчитель трудового навчання задає питання: Що ви побачили? Почули? Помітили? Як вони пов'язані одне з одним? За якою ознакою? Як би ви назвали ці групи?

Етап інтерпретації відомостей передбачає питання: Що ви зауважили і побачили? Що виявили? Чому це сталося? Що це означає? Що з цього випливає? Які висновки можна зробити?

На останньому етапі застосування правил і принципів учні повинні знайти відповіді на питання: Що могло би статися, якби? Чому це могло би статися? Що знадобиться для того, щоби ствердження повністю підтвердилося?

У цілому наведена модель індуктивного формування понять, уявлень, інтерпретації їх та застосування правил і принципів не лише формує ці поняття, але й навчає учнів методам пізнання.

Впродовж навчального процесу вчитель спонукає учнів до дослідження, доброзичливо, із зацікавленням він реагує на всі висловлювання учнів, створює атмосферу пізнавального пошуку. Тому ці моделі представляють собою не новий засіб викладання, а засіб навчання, який формує важливі пізнавальні вміння, які так само потрібні для розвитку учня, як читання та арифметика.

На стимулювання пошукової навчальної діяльності учнів, яка заснована на емоційно-образному, метафоричному мисленні з використанням домислів, гіпотез зорієнтована синектика. Організація навчальної роботи за цією методикою передбачає: 1. Початкове висунення проблеми, яка є досить складною для вирішення. 2. Аналіз проблеми та повідомлення необхідної інформації. Роль експерта, який повинен компетентно оцінити доповідь-повідомлення, може виконувати вчитель або підготовлений до такої роботи учень. На цьому етапі залучають різноманітні інформаційні джерела, тому що збирання фактів закладає підвалини для вирішення проблеми. 3. З'ясування можливостей вирішення проблеми шляхом детального аналізу та коментування вчителем та експертом усіх висунутих варіантів з поясненням причини за якими відкинуто деякі з них. 4. Переформулювання проблеми кожним учнем самостійно своїми словами так, як він її розуміє, з метою наближення завдання до себе самого. 5. Спільний вибір одного з варіантів переформульованої проблеми, початковий варіант тимчасово відкидається. 6. Висунення образних аналогій із залученням "метафоричних" описів тих явищ, які містить проблема. Важливо на цьому етапі роботи поряд із прямим зіставленням предметів і явищ наводити "особистісні" та "символічні" аналогії (два-три слова), можливі навіть аналогії "фантастичні". 7. "Пристосування" окреслених групою підходів до вирішення або готових рішень до вимог, що закладені у самій проблемі. На цьому останньому етапі з'ясуємо, чи проблему вирішено, чи потрібно обрати новий шлях для пошуку правильного рішення [3, с. 145-148].

До новітніх методів відносять дискусії. Зазначимо, дискусія повинна бути проблемною. Світовий педагогічний досвід накопичив низку прийомів організації обміну думок, які є згорнутими формами дискусії. До них належать: 1) "круглий стіл" – бесіда, у якій на рівних бере участь невелика група учнів (до 5 чоловік), відбувається обмін думками як між учнями, та з "аудиторією" (решта групи); 2) "засідання експертної групи" ("панельна дискусія") – спільне обговорення висунутої проблеми учасниками групи (4-5 учнів з визначеним заздалегідь головою) та обговорення доповіді (досить стислої, у якій кожен

доповідач висловлює свою позицію; 3) "форум" – обговорення, що нагадує "засідання експертної групи", у ході якого ця група обмінюється думками з "аудиторією"; 4) "дебати" – формалізоване обговорення, яке побудоване на основі виступів учасників-представників двох протилежних команд-суперників та заперечень до цих виступів. Варіантами такого обговорення є "британські дебати", що нагадують процедуру обговорення проблемних питань у Британському парламенті; 5) "засідання суду" – обговорення, що імітує слухання справи у суді, на якому розподіляються чітко ролі всіх учасників [1, с. 134-149].

Серед форм навчальної дискусії можна виділити і "техніку акваріума" – особливий варіант організації групової взаємодії [6, с. 13-16]. Цей різновид дискусії застосовується у роботі з матеріалом, зміст якого пов'язаний із суперечливими підходами, конфліктами, розбіжностями.

Головна роль у дискусії належить вчителю, його вмінню задавати питання, вести діалог, тримати паузи, очікуючи відповіді. Високу ефективність забезпечують питання відкритого типу, що стимулюють мислення. Це "дивергентні" або "оцінюючі" за своїм змістом питання. Вони не передбачають (на відміну від закритих "конвергентних") короткої, однозначної відповіді, спонукають до пошуку, творчого мислення. Це питання типу: Як? Чому? За яких умов? Що може скоїтися, якщо...? "Оцінюючі" питання допомагають учням виробити свою власну оцінку того чи іншого явища, власне судження.

Великого значення доцільно надавати мотивації навчальної діяльності, тому на початку уроку важливо використати серію педагогічних прийомів під загальною назвою "Цікаво". Інтерес у навчанні є своєрідним епіцентром активізації навчання, розвитку пізнавальної активності школярів, формування у них позитивного ставлення до процесу результатів своєї праці, уміння щось побачити, здивуватися, захопитися, захотіти негайно зрозуміти: що, чому і як відбувається.

Роботу з виховання пізнавальних інтересів учнів треба будувати в послідовності цікаво → знаю → вмію. Для розвитку пізнавального інтересу застосовують різні типи нестандартних завдань: складання і розв'язування задач на матеріалі доквілля та народних знань українців, розгляд вправ на розвиток уміння висловлюватись здогад, доводити справедливість; збагачення навчального матеріалу завданнями комбінаторного типу та задачами з логічним навантаженням, виконання інтегрованих завдань-комплексів [7, с. 11-14].

Учні повинні встановити рівень власного знання, до якого треба додати щось нове. Можна згадати все, що відомо з даної теми, записати на дошці, прокласифікувати, провести групову "мозкову атаку" з теми. Під час засвоєння знань, формування вмінь і навичок використовують такі методи як навчально-пізнавальна гра, створення ситуацій успіху, ситуацій взаємодопомоги, виконання творчих завдань, заохочення.

На уроках трудового навчання більше переважає робота в парах, а також груповою роботою при створенні уявних ситуацій. А в 8-9 класах самостійну роботу в групах використовують для розв'язання пізнавальних завдань, створення пошукової діяльності. Учні одержують завдання і разом виконують його, при цьому учні, у яких є певні прогалини в знаннях, мають змогу заповнити їх за допомогою товаришів. Учні висловлюють свою думку, припущення, результати досліджень, роблять узагальнення, підтримують одне одного, розвивають самостійність, формують позитивну мотивацію до співробітництва, бажання вчитися.

Ефективним способом організації співробітництва на уроці є створення ситуацій вільного вибору учнями навчального завдання. Цінність їх у тому, що педагогічне навчальне завдання учень сприймає як обране самостійно.

Вчитель трудового навчання, особливо в роботі з дівчатами на заняттях з обслуговуючих видів праці, може використовувати такі сучасні інтерактивні технології як: "акваріум", "відкритий мікрофон", "пошук інформації", "прес-конференція", "реклама", "робота в малих групах", "спільний проект" та інших [6, с. 11].

"Акваріум" – цей метод використовують на уроках кулінарії, коли пропонують учням скласти нові рецепти з певного набору овочів, дотримуючись правил сумісності продуктів. На уроках дівчата склали рецепти салатів із фруктів та овочів, які вирощуються в нашому регіоні та ознайомилися з можливими майбутніми професіями.

Метод "відкритого мікрофона" використовують на уроках української вишивки. Формулюючи запитання: "Чи потрібна нам зараз ручна вишивка? Чи потрібний нам зараз національний одяг?", учні разом доходять висновку, що все створене своїми руками набагато цінніше і дорожче. Підтвердженням цьому є демонстрації одягу відомих українських дизайнерів.

Цікаві уроки з кулінарії, на яких також використовується метод "відкритого мікрофона". Ставляться запитання: "Чи повинні дівчата вміти готувати їжу самі?".

Усвідомлюючи та прийшовши до думки, що їжа приготована власноруч смачніша, учні вивчають національні страви української кухні, готують вареники, варять борщ з пампушками, здійснюють сервірування столу, ознайомлюються з професіями офіціант, бармен та ін.

"Робота в малих групах" – цей метод передбачає формування навичок дискусії, аргументації своєї думки. Його найчастіше використовують на уроках моделювання швейних виробів. Так, групі дівчат пропонується намалювати модель жіночої сорочки, використовуючи як оздоблення елементи української народної вишивки.

"Пошук інформації" – цей метод використовують за умови поділу класу на мікрогрупи з метою отримання різнобічної інформації про популярні страви та напої. Урок закінчується проведенням "прес-конференції", де доповідачі відповідають на запитання однокласників.

Поширеним серед учнів 8-9 класів є метод "спільного проекту". Учні разом розробляють і створюють модель плечового виробу. Це дає змогу кожному учневі бути задіяним і отримати за свою роботу оцінку, у тому числі й за розробку окремої деталі одягу.

Для створення нових моделей одягу учні користуються комп'ютерними програмами, користуються Інтернетом. Кожна група розробляє рекламний ролик своєму виробу, демонструючи його переваги [6, с. 10–16.].

Висновки. Отже, використання сучасних інноваційних методів навчання, які б відповідали новітнім моделям освітнього простору можливе за умови розробки нового змісту і засобів навчання, значного поглиблення теоретичної бази знань, посилення прикладного спрямування навчання, удосконалення педагогічної майстерності вчителів та відповідного методичного забезпечення.

Використані джерела

1. Андреева В.М. Сучасні технології навчання / В.М. Андреева // Управління школою. – 2004. жовт. (29). – (дод.). – С. 3-7.
2. Ващенко Л.М. Інновації в освіті / Л.М. Ващенко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 338с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. – 2-е вид., доповн. / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2012. – 352.
4. Коберник О.М. Проектна технологія – модель особистісно-орієнтованого трудового навчання / О.М. Коберник. // Пед. газета. – 2005. – Трав. (№ 5). – С. 6.
5. Кремень В. Інновація – alter ego глобалізації / Василь Кремень. // Рідна школа. – 2011. – № 3 (975). – С. 3-9.
6. Читак О.М. Сучасні інтерактивні технології на уроках трудового навчання / О.М. Читак. // Трудове навчання в школі. – 2010. – № 9. – С. 10–16.
7. Шушара Т. Навчально-пізнавальна діяльність учнів: зміст і основні критерії / Т. Шушара. // Рідна школа. – 2003. – № 2. – С.11-14.

Drozdenco N., Prikhodko N.

INNOVATIONS IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL ACTIVITIES OF THE TECHNOLOGIES TEACHER

This article is devoted to the problem of implementation in practice of secondary schools- the centered pedagogical techniques, which are based on the innovative teaching methods.

The analysis of research and publications is designed to justify the use of innovative teaching methods that provide intensive development of the creative potential of the student's personality. The conditions of creative activity of students in the learning process are defined, levels and stages of learning are outlined.

Directions of the Handicrafts teacher's effort for organizing of activities of students are stated. In particular, the teacher must: eliminate internal barriers for creative expression; pay attention to the work of the subconscious; refrain from assessments; show students the possibility of using metaphors and analogies; use mental exercises to adapt to an unfamiliar environment; keep imagination alive; control the imagination, fantasy, eliminate internal barriers to thinking; develop a perception of the world; expand the volume of knowledge; help students to see the content and direction of their creative activity. During the learning process the teacher encourages students to study, friendly, with interest statement responds to all students, creates an atmosphere of cognitive search. Therefore, these models do not represent a new way of teaching and learning tool that generates important cognitive skills that are just as useful for the development of the student as reading and arithmetic.

We must note that to stimulate the search of students, which provides emotional and figurative, metaphorical thinking using conjectures, hypotheses there are oriented such methods of professional pedagogical activity as synaptic, various forms of problem discussion, group work, etc. There is designated a free exchange of views and ideas in the discussion, creative discussions, practice of teachers and students. It is emphasized the importance of motivation of educational activity of students and cognitive interests as a basis of creative activity.

With this purpose there are used various non-standard tasks, technical problems, review exercises to develop the ability to express a guess, integrated problem-complexes. It is proposed for Handicrafts teacher to use modern technologies with interactive computer programs and the Internet. It is concluded that at this stage of modernization of education there are required major changes of teaching methods, ensuring high performance of innovative professional work of teachers and students.

Key words: *personality-oriented education, technology, educational innovation, creativity, synaptic, interests and motives.*

Стаття надійшла до редакції 18.04.2016 р.